

ВАРІАТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ КОМПАРАТИВНИХ ПАРЕМІЙ: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ В ЛІНГВІСТИЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1(51)

УДК 811.161.2'271.12'373.2:82-84+398.9

DOI: 10.24144/2663-6840/2024.1(51).66–73

Бондаренко М. Варіативність українських компаративних паремій: регіональні особливості в лінгвістичному висвітленні; кількість бібліографічних джерел – 14; мова українська.

Анотація. Статтю присвячено аналізу лінгвальних особливостей варіативності українських компаративних паремій, засвідчених у збірках І. Франка «Галицько-руські народні приповідки» (1901–1910) і М. Номиса «Українські приказки, прислів'я і таке інше» (1864). Регіональна специфіка цих одиниць ще не була об'єктом комплексного дослідження в українському мовознавстві. Необхідність їх розгляду зумовлена важливістю не лише аналізу динамічних процесів, що відбувалися в системі української мови XIX ст., а й реконструкції окремих, почасти втрачених фрагментів мовної та концептуальної картин світу наших предків.

З'ясовано, що в обох названих збірках засвідчено чимало компаративних паремій, що вживалися локально, суто на теренах відповідно західноукраїнського чи центрально-східноукраїнського регіону, аналогів на інших територіях не мали. Такі одиниці мають місцевий (вужькорегіональний) онімний компонент, що територіально маркує їх, вказує на події, що мали локальний статус, проте були доволі важливими для українців XIX ст.

Встановлено, що І. Франко, на відміну від М. Номиса, фіксує чимало висловів, важливим складником яких є запозичені з європейських мов слова, упорядник здебільшого подає етимологію цих одиниць, однак подекуди таких приміток немає, тому пильний читач може простежити походження окремих лексем самостійно.

На основі аналізу особливостей українських компаративних паремій виокремлено два рівні варіативності цих одиниць: локальну (зміну елементів паремій у межах одного регіону/області/міста/села) і міжрегіональну (зміну елементів паремій у різних (часто віддалених) регіонах).

З'ясовано, що на рівні локальної варіативності для паремій зі збірки М. Номиса типовим є розширення семантики їхніх варіантів порівняно з вихідною одиницею (*собака* → *попова собака*, *пень* → *сосновий пеня* та ін.).

Проаналізовано компаративні паремії зі збірки «Українські приказки, прислів'я і таке інше», які змінюють частини мовну належність опорних лексем, мають варіативний дієслівний та іменниковий складники, а також низку фонетичних варіантів, що безпосередньо передають специфіку народнорозмовного мовлення.

Регіональна варіативність компаративних паремій – колоритне явище, яке дає змогу комплексно простежити динамічні процеси в паремійному корпусі XIX ст., а також з'ясувати окремі відмінності в поглядах та уявленнях представників західного та центрально-східного регіонів України.

Ключові слова: компаративні паремії, мовна варіативність, регіональні особливості паремій, мовна картина світу, онімний компонент.

Формулювання проблеми. Паремії – органічний складник мовосвіту українців минулого, індикатор сформованої століттями народної моралі, свідчення лінгвокреативності наших предків, а також оригінальності й неабиякої образності їхнього мислення. Ці одиниці не тільки проливають світло на систему поглядів давніх українців, відбивають особливості їхнього сприйняття світу та осмислення місця людини в ньому, а й засвідчують безперервну динаміку уявлень нашого народу, фіксують зміну його ціннісних орієнтирів та векторів розвитку під впливом як культурно-історичних, так і соціально-побутових обставин. Особливу групу українських паремій формують одиниці з компаративною семантикою, у яких через зіставлення чи протиставлення відображено осмислення спільних і відмінних ознак предметів або явищ, тобто їх порівняння. Наші пращури часто проводили паралелі між світом людини і світом природи, історичними та побутовими подіями, духовними і матеріальними цінностями, що сприяло глибшому пізнанню навколишнього середовища. Саме тому порівняння об'єктів дійсності й відіграло важливу роль у формуванні та структурованні індивідуального й колективного суспільного

досвіду, безпосередньо впливало на процеси категоризації та концептуалізації світу. Українські компаративні паремії мають високий ступінь варіативності, адже функціонували здебільшого в усному мовленні. Поширюючись територією України, вони обростали місцевими варіантами, набували яскравого вужькорегіонального забарвлення.

Аналіз досліджень. Явище варіативності в українській мові доволі часто привертало увагу лінгвістів. Усвідомлення того, що мовна система постійно зазнає змін під впливом низки інтра- та екстралінгвальних чинників, що спричиняє певну невпорядкованість її одиниць, зумовлену наявністю варіантів, стимулює мовознавців до вивчення цієї проблеми, відкриває перспективи нових лінгвістичних досліджень. Варіативність аналізують у різних аспектах: досліджують термінологічну варіативність (О. Вакуленко, Р. Попович [Вакуленко, Попович 2004], О. Васецька [Васецька 2015], О. Радченко [Радченко 2000]), варіативність у діахронії (Л. Гнатюк [Гнатюк 2021], І. Матвієв [Матвієв 1998], В. Мойсієнко [Мойсієнко 2010], І. Царалунга [Царалунга 2011]), варіативність діалектного мовлення (К. Глуховцева [Глуховцева 2005], П. Грицен-

ко [Гриценко 1990]), окремі аспекти варіативності в сучасній українській літературній мові (О. Бігун, Л. Струганець [Струганець, Бігун 2014]) та ін.

Надзвичайно продуктивним є дослідження варіативності одиниць українського паремійного корпусу. Виявлення та аналіз інваріантного та варіативного складників паремій дає змогу простежити динаміку не лише різних рівнів мовної системи на певному синхронному зрізі, а й окремих фрагментів мовної та концептуальної картин світу українців минулого, їхньої світоглядної парадигми, а також зрозуміти вплив цих процесів на подальший розвиток української мови. Варіативний складник паремійних одиниць уже був об'єктом дослідження українських мовознавців. Однак здебільшого їхню увагу привертала паремійний фонд інших слов'янських та неслов'янських мов, подекуди в компаративному висвітленні. Скажімо, З. Коцюба на матеріалі мов європейського ареалу проаналізувала паремії з погляду етнокультурної маркованості їхнього ключового слова, варіативності, кількісної та якісної репрезентації паремійного блоку, локальності та в деяких випадках частотності [Коцюба 2010]. Явище варіативності паремій з аніمالістичним компонентом у сучасній іспанській мові розглянула В. Мішкур [Мішкур 2012]. Специфіку варіативності чеських паремій частково окреслила в монографічному дослідженні Л. Даниленко [Даниленко 2019].

Варіативність же українських паремій протягом тривалого часу перебувала поза увагою дослідників. Це було зумовлено великою кількістю паремійних одиниць, відсутністю чітких критеріїв їх класифікації та різними, подекуди протилежними, підходами до аналізу. Варто зауважити, що у 2020 р. з'явилося дослідження Г. Мартинової та Ю. Павлюк, у якому було простежено лексичну варіативність паремій Середньої Наддніпрянщини, зафіксованих у збірці М. Номиса [Мартинова, Павлюк 2020]. Ця праця засвідчує продуктивність вивчення варіативного складника українських паремій у контексті діалектологічних студій. Справді, відмінності паремій на лексичному рівні трапляються найчастіше, вони вражають своїм колоритом, проте не варто забувати також і про фонетичну, графічну, словотвірну та морфологічну варіативність компонентів розглянутих одиниць.

Мета статті. Мета пропонованого дослідження – з'ясувати лінгвальну специфіку варіативності українських компаративних паремій, виявити їхні регіональні мовні особливості.

Джерельну базу дослідження становлять «Галицько-руські народні приповідки» (1901–1910) І. Франка, які відбивають специфіку мовлення представників західного регіону України, та «Українські приказки, прислів'я і таке інше» (1864) М. Номиса, що репрезентують мовлення представників здебільшого центрально-східного регіону України.

Методи дослідження. У статті використано зіставний метод для виявлення лінгвальних особливостей компаративних паремій, що походять із різних регіонів України, а також елементи лінгвокультурологічного та етнолінгвістичного аналізу

для реконструкції важливих фрагментів мовної і концептуальної картин світу українців минулого.

Виклад основного матеріалу. Доволі часто побутова (комічна або повчальна) ситуація згорталася до розміру одного речення. Так утворювалися паремії – народні стійкі й відтворювані одиниці, що відображали систему уявлень наших предків про світ і людину в ньому, акумулювали їхній суб'єктивний досвід.

Якщо паремія була актуальною, а ситуація, відтворена в ній, типовою для широкого кола мовців, то таку одиницю починали активно використовувати. До того ж кожен, хто її вживав, міг ненароком змінити певний елемент, зімпровізувати, якщо, скажімо, забував початковий варіант, або ж, навпаки, навмисно змінити компонент паремії, адаптувавши її до нової життєвої ситуації.

Що далі поширювалися паремії, то вищим був ступінь варіативності їхніх складників, адже, окрім суто синонімічних варіантів, могли з'являтися нові елементи, зумовлені відмінностями в мовній і концептуальній картинах світу українців з різних територій. Саме тому деякі паремійні одиниці настільки змінювалися, що подекуди ставали самостійними образними утвореннями. Якщо ж ситуація, що лягла в основу паремії, не була злободенною, то така одиниця функціонувала обмежено й могла не мати розгалуженої системи варіантів.

Проаналізувавши специфіку українських компаративних паремій, виокремлюємо два рівні варіативності цих одиниць:

- 1) локальну варіативність (зміну елементів паремій у межах одного регіону/області/міста/села);
- 2) міжрегіональну варіативність (зміну елементів паремій у різних (часто віддалених) регіонах).

У «Галицько-руських народних приповідках» І. Франка засвідчено чимало паремій, які вживалися локально, суто на теренах західноукраїнського регіону, відповідників на інших територіях не мали. До того ж ці одиниці зазвичай функціонували без лексичних чи граматичних варіантів, принаймні укладач збірки фіксував їх украй рідко.

Ідеться здебільшого про паремії з місцевим (вузькорегіональним) онімним компонентом. Наводячи вислів *Обувся, як Бар¹*, І. Франко з покликанням на с. Мшанець (тоді Старосамбірського повіту) як місце фіксації паремії пояснює, що «Ваг – якась анекдотична фігура, типовий сміхун у місцевій традиції (незвісній з інших околиць нашого краю)...» [Ф., І, с. 198], і проводить паралелі з польськими та німецькими народними уявленнями. У с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту І. Франко фіксує колоритну паремію *Вивалив очи, як Бойко на св'ятого* [Ф., І, с. 156]; цікаво, що поряд укладач подає ще один вислів з таким самим об'єктом порівняння з покликанням на «Галицькі приповідки і загадки, зібрані Григорієм Ількевичем» – *Кокотить, як Бойко жовточеревий* [Ф., І, с. 156]. Показово, що лексема *бойки* в обох випадках є регіонально маркованою, у СУМі її витлумачено як «представники однієї з ет-

¹ У наведених пареміях зберігаємо орфографію упорядників збірок.

нічних груп західноукраїнських областей» [СУМ, I, с. 212], тобто так іменували українців Підкарпаття мешканці інших західних земель; у збірці М. Номиса вона не засвідчена. Фіксує паремію *Величье сі, як Хома в церкві*, записану в рідних Нагуєвичих, І. Франко зауважує, що «...сею приповідкою натякали на якогось Хому, бідного господаря, що в своїй обдертій гуні завжди ставав у першій ряді, між чільними господарями» [Ф., I, с. 213]; з такою конотацією антропонім *Хома* побутував лише в рідному селі письменника.

Привертає увагу паремія *Сидит, як Тут*, а з *носа каптит*, яку упорядник наводить із покликанням на збірку польсько-українського письменника О. Вериги-Даровського «Przysłowia ruskie, zebrał M. Darowski» [Ф., III, с. 121]. Антропонім *Тут* – християнське чоловіче ім'я латинського походження, яке було рідковживаним у той час і поширеним здебільшого на західноукраїнських землях. Саме тому у збірці М. Номиса аналогів цієї паремії не засвідчено.

І. Франко часто фіксує одиниці, до складу яких входить ойконім або відойконімний компонент, що регіонально маркує паремію, вказує на територію її функціонування, а також ілюструє певну локальну або ж історично зумовлену подію, покладену в її основу.

Скажімо, ідею швидкоплинності життя наші предки втілили в паремії *Всьо мене ся, як Тростянецькі черешні*. І. Франко пояснює цю образну аналогію доволі прозаїчно: «Мабуть ті черешні швидко гниють» [Ф., III, с. 297]. На перший погляд, може скластися хибне уявлення щодо походження паремії, адже більша частина мовців, коли почує її, потенційно проведе паралель із містом Тростянцем, що на Сумщині, адже воно давнє та більш відоме українцям. Однак І. Франко наголошує, що ця паремійна одиниця була зафіксована саме в Снятинському районі Івано-Франківської області: йдеться про сучасне село Тростянець Коломийського району названої області, яке до 2020 року входило до складу Снятинського району. Як бачимо, відойконімний компонент постає своєрідним регіональним маркером, який не лише вказує на місце, а й у поєднанні з іншими елементами зображує певну життєву ситуацію. М. Номис відповідно такої одиниці у своїй збірці не наводить.

Уявлення про впертість поляків український народ втілює у паремії *Упертий, як свиня з Варшави*, записаній у тодішньому Жидачівському повіті Станиславівського воєводства. У примітці укладач зауважив, що «...чим вирізняється свиня з Варшави від інших свиней не відомо» [Ф., III, с. 318]. Цей іронічний вислів наштовхує на думку про те, що якщо навіть свині у Варшаві вперті, то що вже говорити про самих поляків.

Відповідників в інших регіонах та варіантів у місцевій традиції не мають також паремії зі збірки «Галицько-руські народні приповідки», центральним складником яких є запозичені з європейських мов слова. Здебільшого укладач тлумачить ці лексеми, вказуючи на їх походження. Скажімо, до засвід-

ченої в м. Дрогобичі паремії *Баба, як фаска* І. Франко подає таке пояснення: «“Фаса” з нім. Fass – бочка; знач: огрядна, груба» [Ф., I, с. 38]; письменник звертає увагу й на походження окремих лексем з висловів, зафіксованих у с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту: *Хата широка, як маштарні* (І. Франко зазначає, що так «говорять про простору хату. Маштарня – від німецького Marstall – велика стайня для коней і кобил з лошатами») [Ф., III, с. 335] і *Червоний, як цвик* (упорядник збірки зауважує, що саме так «говорять про червонолицого чоловіка. Цвик, по польськи *ćwika*, цвікловий, червоний бурак, по німецьки *Zwickelrübe*») [Ф., III, с. 403] та ін. У деяких випадках І. Франко не пояснює етимології окремих слів іншомовного походження, її можна встановити шляхом самостійного зіставлення розглянутих одиниць з лексемами з інших мов. Засвідчену в с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту паремію *Трице сі, як у фрибри* упорядник коментує так: «Трясеся, як у лихорадці» [Ф., III, с. 299]. Можемо припустити, що лексема *фрибра* походить від німецького *das Fieber*. Потрапивши в українську мову, ця одиниця була адаптована до особливостей усного народного мовлення, набула ознак жіночого роду, очевидно, під впливом однієї з лексем *лихоманка/лихорадка/гарячка*.

У розгляданій збірці трапляється доволі багато паремій, що не мають відповідників в інших кутках України, у них закодовані фрагменти народних уявлень представників саме західного регіону. Наприклад, чимало таких висловів І. Франко записав у рідних Нагуєвичих: *Співає, як баран підризаний* (укладач пояснив цю одиницю так: «Коли хтось співає пискливим або хрипливим голосом») [Ф., I, с. 53], *Бистра, як залізний птах* (упорядник зауважив, що наведена паремія «знач. лінива, неповоружна») [Ф., I, с. 60], *А то виправлений язик, як юхтова скира!* (пареміограф зазначає, що так «говорять про язикатого, брехливого чоловіка, що любить обмовляти інших») [Ф., I, с. 260], *Виграв, як тато справу* (І. Франко вказав, що цю одиницю вживають «жартливо про такого, що замість сподіваної користи здобув шкоду») [Ф., I, с. 232]. У названій збірці натрапляємо на паремію *Біда, як булка на столі*, записану в с. Бортники Бобрецького повіту Львівського воєводства, з поясненням укладача: «Знач. готова, очевидна, безсумнівна» [Ф., I, с. 78] та ін.

І. Франко у «Галицько-руських народних приповідках» часто фіксує переклади польських чи німецьких паремій, які хоча й пов'язані з ментальністю та історією інших народів, однак набули неабиякої популярності серед українців. Скажімо, у с. Ясениця-Сільна Дрогобицького повіту Львівського воєводства зафіксовано вислів *Вийшов на тім, як Заблотний на милі*. Упорядник збірки наголошує, що це «властиво польська приповідка про якогось Заблоцкого, що віз мило човном і щоб не платити мита, прив'язав мило в споді під човном, а воно й розплилося. Знач. стратив, ошукався на якімсь підприємстві...» [Ф., I, с. 245] та ін.

У збірці М. Номиса «Українські приказки, прислів'я і таке інше» запозичених з інших мов (польської, німецької та ін.) елементів практично не-

має, що можна пояснити особливостями історичного розвитку цих земель, зокрема значним впливом російської імперії. Так само, як і І. Франко, М. Номис фіксує паремії з топонімним та відтопонімним компонентами, що мають місцевий (вужкорегіональний) колорит, наприклад, *Нещасна, як Подольська корова* (укладач висловлює подив: «Що коровами там роблять») [Н., с. 116; № 1741]; показово, що одиницю зафіксовано лише в Києві, тобто можемо припустити, що йдеться про історичну місцевість столиці – Поділ. Паремію *Ходить, як индик Переяслівський* засвідчено тільки в Києві [Н., с. 143; № 2482], а вислів *Розсілася, як Решетилівська толока* – на території Полтавщини, про що свідчить примітка укладача: «Решетилівка м. в Полт. п.» [Н., с. 160; № 2845]. Відому паремію *Добувся, як Швед під Полтавою* (з приміткою упорядника: «програвши справу 1709 р.») було зафіксовано ще М. Максимовичем та П. Єфименком [Н., с. 118; № 1796], тут згадано історичну подію, що відбулася на цих землях у XVIII ст., – Полтавську битву між військами Карла XII, гетьмана І. Мазепи, К. Гордієнка (з одного боку) та армією Петра I (з іншого). Вислів *Щедрий, як Грек* записано на території м. Прилуки Чернігівської області; цікаво, що Г. Кулжинський навів варіант цієї одиниці *Щедрий, як Грек ніжинський* [Н., с. 231; № 4681]. У паремії описано вдачу греків, які утворили велику колонію в Ніжині на Чернігівщині ще в XVII ст. після втрати своєї національної незалежності. Ці та інші паремії фіксують назви населених пунктів і місцевостей, за кожною з яких стоїть певна історична подія або ж відома лише місцевим мешканцям ситуація, що в той чи той спосіб вплинули на життя, спосіб мислення та уявлення представників центрально-східного регіону України.

До того ж М. Номис подає у збірці одиниці, що не мають відповідників у західному регіоні: наприклад, паремію *Ходить, як кручена курка* засвідчено лише в м. Києві [Н., с. 484; № 10943]; *Чепуренька – як мазничка* – на території Гайворонщини (нині Кіровоградська область) [Н., с. 497; № 11268]; *Заліг, як собака в грубі* (з приміткою упорядника: «Як лежить з горілки») – у Радомишлі Житомирської області [Н., с. 516; № 11765] та ін. Усі наведені вислови відбивають місцеві уявлення давніх українців, проте причини появи більшості з цих паремій на сучасному етапі встановити неможливо.

Надзвичайно цікавими у збірці І. Франка є паремії, у яких один із компонентів утворений від іншомовного кореня й адаптований до особливостей українського розмовного (діалектного) мовлення. Наприклад, опорну лексему вислову *Варуйсі, як огню!* укладач збірки пояснює так: «Бережися, від нім. sich wahren...» [Ф., I, с. 205]. Цій паремії, записаній в с. Нагуєвичі (сучасна Львівщина), уже в сусідньому селі Ясениця-Сільна відповідає варіант зі змінним об'єктом порівняння *Варуйсі, як стеклого пса!* та ще й із діалектним ад'єктивом *стеклий*, що засвідчений у СУМі з поясненням «скажений» [СУМ, X, с. 499]. Показово, що «Лексикон львівський: поважно і на жарт» також фіксує лексему *встеклий* та її варіанти *всцеклий*, *стеклий* із ви-

тлумаченням «скажений (про собаку)» [ЛЛ, с. 173]. Окрім того, варто зауважити, що розглядана лексема є запозиченням з польської мови, саме тому вона та низка її варіантів були поширеними на території саме західного регіону України. На Крелевещині та Лубенщині, як зауважує М. Номис, паралельно функціонував регіональний варіант цієї паремії *Бережись, як огню!* [Н., с. 215; № 4298]. Доволі часто трапляються випадки, коли семантично тотожні паремії в різних регіональних осередках набували локальних рис під впливом місцевої мовної традиції.

Щоб простежити специфіку українських компаративних паремій, розглянемо докладніше два рівні варіативності цих одиниць.

І. Локальна варіативність (зміна елементів паремій у межах одного регіону/області/міста/села).

Необхідно зазначити, що М. Номис, на відміну від І. Франка, фіксує доволі багато варіантів паремій, подаючи їх однією словниковою статтею з обов'язковою вказівкою на території, де вони були записані: *Трусиця, як мокре щеня* (м. Прилуки Чернігівської області та Лохвицький район Полтавської області) – *Охляв, як в дощ щеня* (м. Київ) [Н., с. 532; № 12133]; *Прибрався, як піп на службу* (місце фіксації невідоме) – *Нарядився, як піп в рясу* (можливо, територія Брацлавщини) [Н., с. 495; № 11215]; *Роспаливсь, як жаба до каченяти* (м. Сквиря Київської області) – *Пнеця, як жаба до гусяти* (м. Київ та м. Бердичів Житомирської області) [Н., с. 181; № 3411] та ін. Семантично тотожні варіанти паремій мають різний план вираження, однак зберігають той самий об'єкт порівняння.

Типовим для варіантів висловів зі збірки М. Номиса є розширення їхньої семантики порівняно з вихідною одиницею. Це показує явище, адже інваріант часто є доволі коротким, нейтральним у плані значення, тоді як варіанти з різних місцевостей обростають колоритними відтінками за рахунок появи нових уточнювальних лексем у складі паремій. Здебільшого у варіантах з'являється прикметник, який конкретизує ситуацію, представлену в паремії, наприклад:

— *пень* → *сосновий пень*: *Дурний, як пень* (Ніжинщина та Конотопщина) – ... *як сосновий пень* (Остерщина) [Н., с. 292; № 6230];

— *собака* → *попова собака*: *Бреше, як собака* (укладач зазначає, що паремія побутує всюди) – ... *як попова собака* (Лубенщина та Павлоградщина) [Н., с. 320; № 6958];

— *козак* → *голий козак*: *Вискочив, як голий з маку* (Остерщина) – *Вихопився як голий з маку* (зафіксував Г. Ількевич) – *Вихопився як голий козак з маку* (зафіксували Г. Ількевич та А. Новосельський) [Н., с. 344; № 7576] та ін.

Часто паремії, засвідчені М. Номисом, мають варіативний дієслівний складник:

— *Нозиця, як кіт из салом* (цікаво, що одиницю зафіксовано на території Лівобережної України, Поділля, а також південних областей Правобережної України) – *Возиця, як кіт из салом* (Лохвицький район Полтавської області, а також

м. Радомишль Житомирської області та м. Прилуки Чернігівської області) [Н., с. 148; № 2594];

— *Смокче*, як *уж жабу* (Остерщина) – *Жує*, як *уж жабу* (м. Радомишль Житомирської області) [Н., с. 520; № 11857];

— *Ховаєця*, як *собака від мух* (одиницю зафіксовано на території як Правобережної, так і Лівобережної України) – *Боїця*, як *собака мух* (Лубенщина та м. Радомишль Житомирської області) [Н., с. 484; № 10951];

— *Шатаєця*, як *муха в окропі* (Лівобережна Україна) – *Вертиця*, як *муха в окропі* (південні області Правобережної України); *Кидасця*, як *муха в окропі* (Поділля); *Крутиця*, як *муха в окропі* (Галичина); *Швидкий*, як *муха в окропі* (м. Проскурів, нині – м. Хмельницький Хмельницької області); *Шатаєця*, як *муха на окропі* (Галичина та м. Проскурів, нині – м. Хмельницький Хмельницької області) [Н., с. 448; № 10068] та ін.

Поширеною є й варіативність іменникового складника: *Сидить*, як *морква в грядці* (Пирятинщина) – ... як *морков у гряді* (Старий Збірник (рукопис початку XIX ст., що містить одиниці, записані на території Уманщини)) – ... як *гриб* (можливо, теж зі Старого Збірника) – ... як *кулик на болоті* (м. Проскурів, нині – м. Хмельницький Хмельницької області) – ... як *чорт на купині* (можливо, Брацлавщина) – ... як *під купою* (Лубенщина) – ... як *качан в городі* (зафіксував М. Гатцук) – ... як *квочка* (можливо, теж зафіксував М. Гатцук) – ... як *на яйцях* (м. Радомишль та м. Бердичів Житомирської області) – *Сів камінем* (зафіксував Г. Ількевич) [Н., с. 484; № 10957] та ін.

Часом в аналізованих пареміях відбувається зміна частиномовної належності опорних лексем: *Правий*, як *кочерга* (Лубенщина та м. Київ) – *Справився*, як *кочерга* (Лубенщина та м. Прилуки Чернігівської області) [Н., с. 322; № 7022]; *Білий*, як *стіна* (укладач зазначає, що пареміє побутує всюди) – *Побілів*, як *стіна* (Гайворонщина, нині – Кіровоградська область) [Н., с. 218; № 4382]; *Білий* (або: *Побілів*), як *смерть* (м. Проскурів, нині – м. Хмельницький Хмельницької області) [Н., с. 218; № 4385] та ін.

Впадають в око й ті паремії, у яких один із елементів має низку фонетичних варіантів, що передають особливості народнорозмовного, подекуди діалектного, мовлення: *Величаєця*, як *свиня в борлозі* / *барлозі* (м. Умань Черкаської області та м. Київ; М. Номис також наводить лексичний варіант розглядової одиниці *Величаєця*, як *свиня в болоті* (Звенигородщина, м. Проскурів, нині – м. Хмельницький Хмельницької області, м. Київ, м. Харків) [Н., с. 143; № 2494]; *Поспіша*, як *Жид на шабаш* (Правобережна й Лівобережна Україна) – ... на *шабас* (Лубенщина, Звенигородщина та м. Радомишль Житомирської області) – ... на *сабаш* (Лубенщина, Брацлавщина, м. Бердичів Житомирської області та м. Київ) [Н., с. 503; № 11429]; *Так треба*, як *більма в оці* (Поділля та козацькі й селянські поселення на необжитих землях південно-східної частини України) – ... як *більмо у воко* (місце фіксації варіанта встановити важко) – ... як *більму у гоко* (м. Бердичів

Житомирської області) [Н., с. 437; № 9809] та ін.

У паремії *Обмок*, як *вовк* (Звенигородщина та м. Радомишль Житомирської області) – ... *обкис*, як *лис* (Брацлавщина та м. Бердичів Житомирської області) – ... *вовк*, а *змерз*, як *пес* (Лохвицький район Полтавської області) – *Измерз*, як *пес* – *измок*, як *вовк* (Старий Збірник (рукопис початку XIX ст., що містить одиниці, записані на території Уманщини)) [Н., с. 65–66; № 578] спостерігаємо цікаве явище: паремія-інваріант побудована на римунанні її частин *Обмок*, як *вовк*, натомість варіанти утворені за тим самим зразком *обкис*, як *лис* і *змерз*, як *пес*. У такий спосіб мовці з інших територій могли проявити свою творчість і за аналогією до розглядової одиниці створити чимало своїх варіантів.

Привертають увагу групи паремій, що мають однакове значення та подібну структуру, однак різняться об'єктами порівняння, а отже, можемо говорити, що вони вступають у синонімічні відношення та мають високий ступінь варіативності, наприклад, *Голий*, як *пень* (південні області Правобережної України) [Н., с. 106; № 1514]; *Голий*, як *палець* (Остерщина та Новгород-Сіверщина) – ... як *пучка* (Пирятинщина та Козелещина) [Н., с. 106; № 1515]; *Голий*, як *долоня* (Остерщина) [Н., с. 106; № 1516]; *Голий*, як *пляшка* (зафіксував М. Номис, однак вказівки на територію побутування немає) [Н., с. 106; № 1517]; *Гол*, як *сокол* (зафіксував М. Ісаєнко) [Н., с. 106; № 1518]; *Голий*, як *кістка* (М. Номис пропонує ширший контекст: «Робила цілий вік панам, та мабуть ляжу, як кістка, гола») (Пирятинщина) [Н., с. 107; № 1520]; *Голий*, як *бізун* (м. Проскурів, нині – м. Хмельницький Хмельницької області) [Н., с. 107; № 1524]. У «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка лексему *бізун* зафіксовано з поясненням «нагайка, арапникъ» [Г., т. 1, с. 63], тобто йдеться про батіг.

У збірці І. Франка локальних варіантів паремій представлено значно менше, ніж у М. Номиса. Здебільшого засвідчені паремії з варіативним об'єктом порівняння (*Побілів*, як *сніг* (с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту) ... як *молоко* (м. Дрогобич). І. Франко зазначив, що йдеться «звичайно про волосє у старця» [Ф., I, с. 97]; *Поблід*, як *крейда* (м. Дрогобич) ... як *полотно*, ... як *трун* (с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту). Укладач зробив примітку, що так говорять «про переляканого або недужого» [Ф., I, с. 103]; *Вдало му сі*, як *старі бабі дітина* (с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту) ... як *лихо* (м. Львів). Упорядник зауважив, що паремія «знач. зробив щось зовсім невдатне, убрався не до лица, сказав не до ладу» [Ф., I, с. 208]; *Винулив очи*, як *цибулі*, ... як *индик* (с. Лолин Долинського повіту). І. Франко пояснив, що йдеться «про чоловіка з витрощеними очима або про такого, що вдивляється в щось сильно, дивується чомусь» [Ф., I, с. 262].

Меншою мірою у збірці «Галицько-руські народні приповідки» представлені паремії, що вступають у синонімічні відношення. Вони відрізняються об'єктами порівняння або ж іншими елементами, тобто є одиницями з високим ступенем варіативності, наприклад, *Баба*, як *гармата* (с. Нагуєвичі

Дрогобицького повіту; упорядник пояснив значення вислову так: «Сєбто заживна́, сильна» [Ф., I, с. 38]); *Баба, як тур* (паремію зафіксовано в «Галицьких приповідках и загадках, зібраних Григорієм Ількевичем»; І. Франко навів таке значення паремії: «Сєбто висока, росла, кремезна» [Ф., I, с. 38]); *Баба, як фас* (м. Дрогобич Дрогобицького повіту; укладач збірки подає таке пояснення: «“Фаса” з нім. Fass – бочка; знач: огрядна, груба» [Ф., I, с. 38]) та ін.

II. Міжрегіональна варіативність (зміна елементів паремій у різних (часто віддалених) регіонах).

Значна частина паремій функціонувала на території всієї України, убираючи в себе особливості мовлення представників різних регіонів. Саме тому є потужний пласт паремійних одиниць, представлених як у збірці М. Номиса, так і в збірці І. Франка. Досліджувані одиниці часто є абсолютно однаковими (*Баба, як тур* [Н., с. 383; № 8587] – *Баба, як тур* (І. Франко навів таке значення цієї паремії: «Сєбто висока, росла, кремезна») [Ф., I, с. 38]), адже обидві паремії зафіксовано в одному джерелі – «Галицьких приповідках и загадках, зібраних Григорієм Ількевичем», якими послуговувалися під час укладання своїх збірок як М. Номис, так і І. Франко. Нашу увагу привертає відмінність паремій з різних територій України, тому варто докладніше розглянути найбільш показові випадки міжрегіональної варіативності.

Скажімо, М. Номис фіксує паремію *Білий, як Оран* (Пирятинщина) [Н., с. 381; № 8528], І. Франко теж наводить цю одиницю, однак вона вже дещо відрізняється *Білий, як Аран; чорний як гусь* (паремію подано в «Галицьких приповідках и загадках, зібраних Григорієм Ількевичем»), укладач зазначає, що вислів вживається «іронічно» [Ф., I, с. 33]. Як бачимо, у збірці М. Номиса використано фонетичний варіант лексеми *аран*, а І. Франко пропонує розширений варіант паремії, у якому додано ще й другу частину для кращого розуміння вислову та проведення додаткових аналогій. Окрім цього, у І. Франка засвідчена ще одна подібна паремія *Чорний, як Гаран* (с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту). Упорядник збірки слушно зауважує, що «порівняне з чорним Гарাপом прикладається звичайно до річей, що повинні бути білими, прим. коли хто довше не миеся, то каже: “Ходжу чорний як Г.” Або сорочка

непрана “чорна як Г.”» [Ф., I, с. 34]. Натрапляємо на появу протетичного г, зміщення наголосу в опорній лексемі, а також зміну ад’єктива на діаметрально протилежний.

У збірці «Українські приказки, прислів’я і таке інше» натрапляємо на колоритну одиницю *Хто ся оправдує (а зовсім винний), того як гору вздує* [Н., с. 338; № 7429], у якій висловлено сувору пересторогу. Особливу увагу привертає те, що вислів зафіксовано саме на Поділлі та в Галичині. Водночас подібна паремія є і в збірці «Галицько-руські народні приповідки», однак вона настільки локалізується (с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту), що центральним елементом у ній стає місцевий оронім: *А здуло би ти, як Бачинську гору!* І. Франко справедливо зауважує, що «Бачинська гора – в с. Бачині, Самб. пов., висока і крута, звісна всім, що їдуть до Самбора з правого берега Дністра, бо через неї йде гостинець і з її верха круто сходять до ріки» [Ф., I, с. 55]. Цікавим є те, що змінюється і семантика: суворя пересторога переходить у прокльон. Хоча обидві одиниці побутували на майже однакових або суміжних територіях, паремія, засвідчена у збірці І. Франка, набула вузькорегіонального колориту завдяки появі саме онімного компонента.

Висновки. Варіативність українських компаративних паремій – колоритне явище, яке дає змогу з’ясувати зміни в мовній системі попередніх періодів, досягнути специфіку поглядів давніх українців, простежити динаміку фрагментів їхніх мовної та концептуальної картин світу. Варіативність паремій, яка виявляється у варіативності їхніх складників, зумовлена різними чинниками: історичними подіями, характерними для певного регіону, чи локальними соціально-побутовими ситуаціями, які закарбувалися в пам’яті мовців і дали поштовх для заміни, переосмислення чи конкретизації компонентів відомих паремій; потребою українців у творчому самовираженні шляхом додавання до відомих висловів окремих елементів тощо. Компаративним пареміям XIX ст. була притаманна локальна варіативність, що допомагає простежити відмінності розглянутих одиниць у межах регіону/області/міста/села, а також міжрегіональна варіативність, що дає змогу з’ясувати специфіку функціонування подібних висловів на різних (часто віддалених) територіях України.

Умовні скорочення назв джерел та словників

Г. – Словарь української мови: у 4 т. Упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко; НАН України, Ін-т укр. мови. Київ: Наукова думка, 1996. Т. 1. 494, [4] 1996. Т. 2. 573, [2] с., V с.; 1997. Т. 3. 506 с.; 1997. Т. 4. [609] с.

ЛЛ – Лексикон львівський: поважно і на жарт. Наталя Хобзей, Ксеня Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш; 4-те вид., змін. і допов. Львів: Вид-во Старого Лева, 2019. («Діалектологічна скриня»). 892 с.

Н. – Українські приказки, прислів’я і таке інше. Уклад М. Номис. Упоряд., приміт. та вступна ст. М.М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. («Літературні пам’ятки України»). 768 с.

СУМ – Словник української мови: [в 11 т.] (т. 1: А–В; т. 10: Т–Ф). [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні]; редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

Ф. – Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко: 2-е вид. Львів. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2006. Т. 1. 2006. 832 с.; Т. 2. 2006. 818 с.; Т. 3. 2006. 699 с.

Література

1. Васецька О.І. Метаодиниці опису варіантності термінів української мови. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2015. Вип. 8. С. 70–79.
2. Глуховцева К. Варіативність діалектних явищ у системі українських східнословобожанських говірок. *Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2005. № 14. С. 48–54.
3. Гнатюк Л. Акцентуаційна варіативність прислівників в українській літературній мові: діахронний вимір. *Studia linguistica: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 18. С. 55–69.
4. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. Київ, 1990. 272 с.
5. Даниленко Л.І. Чеська пареміологія в генетичному, лінгвокогнітивному і дискурсивному висвітленні: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 440 с.
6. Коцюба З.Г. Універсальне і національне в паремійних фондах мов європейського ареалу (лінгвокультурологічний аспект): автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.02.15. Київ, 2010. 32 с.
7. Мартинова Г.І., Павлюк Ю.В. Лексична варіативність у пареміях Середньої Наддніпрянщини (за збіркою Матвія Номиса). *Мовознавчий вісник : збірник наукових праць*. 2020. Вип. 29. С. 33–37.
8. Матвіяс І. Варіанти української літературної мови. Київ: Велес, 1998. 162 с.
9. Мішкур В. Явище варіантності у пареміях з анімалістичним компонентом. *Studia linguistica*. 2012. Вип. 6(1). С. 160–164.
10. Мойсієнко В.М. Варіативність у староукраїнській літературно-писемній мові (на прикладі текстів північноукраїнського ареалу XVI ст.). *Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2010. № 22. Т. 1. С. 114–125.
11. Попович Р.Г., Вакуленко О.Л. Термінологічна варіативність у номінативному аспекті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2004. № 17. С. 215–217.
12. Радченко О.І. Мовна норма і варіативність в українській науковій термінології: дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Харків, 2000. 203 с.
13. Струганець Л., Бігун О. Варіативність мовних засобів у сучасній українській літературній мові (соціолінгвістичний аспект). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство*. 2014. Вип. 1 (23). С. 182–187.
14. Царалунга І.Б. Варіативність староукраїнської мови у творах Г. Смотрицького. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: зб. наук. пр.* 2011. Вип. 6. С. 684–689.

Abbreviations of names of sources and dictionaries

Н. – Slovar ukraïnskoi movy: u 4 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 4 volumes]. Uporiad. z dod. vlas. materialu B. Hrinchenko; NAN Ukrainy, In-t ukr. movy. Kyiv: Naukova dumka, 1996. T. 1. 494, [4] s.; 1996. T. 2. – 573, [2] s., V s., 1997. T. 3. 506 s.; 1997. T. 4. [609] s. [in Ukrainian].

LL – Leksykon lvivskyi: povazhno i na zhart (2019) [Lviv lexicon: seriously and jokingly]. Natalia Khobzei, Ksenia Simovych, Tetiana Yastrem'ska, Hanna Dydyk-Meush; 4-te vyd., zmin. i dopov. Lviv: Vyd-vo Staroho Leva. («Dialektolohichna skryn'ia»). 892 s. [in Ukrainian].

N. – Ukrain'ski prykazky, prysliv'ia i take inshe [Ukrainian Sayings, Proverbs and the Like]. Uklav M. Nomys. Uporiad., prymit. ta vstupna st. M.M. Paziaka. Kyiv: Lybid, 1993. («Literaturni pamiatky Ukrainy»). 768 s. [in Ukrainian].

SUM – Slovnyk ukraïnskoi movy : [v 11 t.] (t. 1: A–V; t. 10: T–F). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols. (Vol. 1: A–V; Vol. 10: T–F)]. [AN Ukraïnskoi RSR, In-t movoznav. im. O.O. Potebni]; redkol.: I.K. Bilodid (holova) [ta in.]. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980 [in Ukrainian].

F. – Halytsko-ruski narodni prypovidky: U 3-kh t. [Galician-Ruthenian Folk Paremias]. Zibrav, uporiadkuvav i poiasnyv Dr. Ivan Franko: 2-e vyd. Lviv. Vydavnychi tseñtr LNU imeni Ivana Franka. 2006. T. 1. 2006. 832 s.; T. 2. 2006. 818 s.; T. 3. 2006. 699 s. [in Ukrainian].

References

1. Vasetska O.I. (2015) Metaodynitsi opysu variantnosti terminiv ukraïnskoi movy [Metadata for describing the variability of the terms of the Ukrainian language]. *Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov*. Vyp. 8. S. 70–79 [in Ukrainian].
2. Hlukhovtseva K. (2005) Variatyvnist dialektnykh yavysheh u systemi ukraïnskykh skhidnoslobozhan'skykh hovirok [Variability of dialectal phenomena in the system of Ukrainian East Slobodan dialects]. *Volyn – Zhytomyr'shchyna. Istoryko-filolohichnyi zbirnyk z rehionalnykh problem*. № 14. S. 48–54 [in Ukrainian].
3. Hnatiuk L. (2021) Aktsentuatsiina variantnist pryslivnykiv v ukraïnskii literaturnii movi: diakhronnyi vymir [Accent Variation of Adverbs in Standard Ukrainian: a Diachronic Approach]. *Studia linguistica: zb. nauk. prats*. Vyp. 18. S. 55–69 [in Ukrainian].
4. Hrytsenko P.Yu. (1990) Arealne variuvannia leksyky [Areal variation of vocabulary]. Kyiv. 272 s. [in Ukrainian].
5. Danylenko L.I. (2019) Cheska paremiolohiia v henetychnomu, lnhvokohnytvnomu i dyskursyvnomu vysvitlenni: monohrafiia [Czech paremiology in genetic, linguocognitive and discursive elucidation]. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho. 440 s. [in Ukrainian].

6. Kotsiuba Z.H. (2010) Universalne i natsionalne v paremiinykh fondakh mov yevropeiskoho arealu (linhvokulturolohichnyi aspekt): avtoref. dys. na zdobuttia naukovooho stupenia d-ra filol. nauk: spets. 10.02.15 [Universal and national in the paremic funds of the languages of the European area (linguistic and cultural aspect) : PhD thesis for the degree of Doctor of Philology : 10.02.15]. Kyiv. 32 s. [in Ukrainian].
7. Martynova H.I., Pavliuk Yu.V. (2020) Leksychna variatyvnist u paremiakh Serednoi Naddniproshchyny (za zbirkoiu Matviia Nomysa) [Lexical variations in the proverbs of Mid UpperDnieper area (based on the selection by Matviy Nomys)]. *Movoznavchyi visnyk : zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 29. S. 33–37 [in Ukrainian].
8. Matviias I. (1998) Varianty ukrainskoi literaturnoi movy [Variants of the Ukrainian literary language]. Kyiv: Veles. 162 s. [in Ukrainian].
9. Mishkur V. (2012) Yavyshche variantnosti u paremiakh z animalistychnym komponentom [The phenomenon of variability in paremias with animalistic component]. *Studia linguistica*. Vyp. 6(1). S. 160–164 [in Ukrainian].
10. Moisiienko V.M. (2010) Variatyvnist u staroukrainskii literaturno-pysemnii movi (na prykladi tekstiv pivnichnoukrainskoho arealu XVI st.) [Variation in the old Ukrainian literature-written language (on examples of the texts of North-Ukrainian areal of 16th century)]. *Volyn – Zhytomyrshchyna. Istoryko-filolohichnyi zbirnyk z rehionalnykh problem*. № 22. T. 1. S. 114–125 [in Ukrainian].
11. Popovych R.H., Vakulenko O.L. (2004) Terminolohichna variantnist u nominatyvnomu aspekti [Terminological variability in the nominative aspect]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. № 17. S. 215–217 [in Ukrainian].
12. Radchenko O.I. (2000) Movna norma i variantnist v ukrainskii naukovi terminolohii: dys. na zdobuttia naukovooho stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.01. [Language norm and variability in the Ukrainian scientific terminology: author's ref. ... Dis. Cand. philol. Science: special. 10.02.01]. Kharkiv. 203 s. [in Ukrainian].
13. Struhanets L., Bihun O. (2014) Variantnist movnykh zasobiv u suchasni ukrainskii literaturnii movi (sotsiolinhvistychnyi aspekt) [Variability of linguistic tools in modern Ukrainian literary language (sociolinguistic aspects)]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Movoznavstvo*. Vyp. 1 (23). S. 182–187 [in Ukrainian].
14. Tsaralunha I.B. (2011) Variatyvnist staroukrainskoi movy u tvorakh H. Smotrytskoho [Old Ukrainian Language Variability in the Works by H. Smotrytskyi]. *Filolohichni studii. Naukovi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu : zb. nauk. pr*. Vyp. 6. S. 684–689 [in Ukrainian].

VARIABILITY OF UKRAINIAN COMPARATIVE PAREMIAS: REGIONAL FEATURES IN LINGUISTIC COVERAGE

Abstract. The article is devoted to the analysis of the lingual features of the variability of Ukrainian comparative paremias, attested in the collections of I. Franko «Galician-Ruthenian folk paremias» (1901–1910) and M. Nomys «Ukrainian proverbs, sayings, and the like» (1864). The regional specificity of these units has not yet been the object of comprehensive research in Ukrainian linguistics. The need for their consideration is due to the importance of not only the analysis of dynamic processes that took place in the Ukrainian language system of the 19th century, but also the reconstruction of individual, partially lost fragments of the linguistic and conceptual pictures of the world of our ancestors.

It was found out that in both named collections there are many comparative paremias that were used locally, purely in the territories of the western and central-eastern regions of Ukraine, respectively, and there were no variants in other territories. Such units have a local (narrow-regional) onymic component that territorially marks them, indicates events that had a local status, but were quite important for Ukrainians of the 19th century.

It has been established that I. Franko, unlike M. Nomys, records many paremias, an important component of which are words borrowed from European languages, the compiler mostly provides the etymology of these units, but sometimes there are no such notes, so the attentive reader can trace the origin of individual lexemes independently.

Based on the analysis of the peculiarities of Ukrainian comparative paremias, two levels of variability of these units are distinguished: local (changing of paremia elements within one region/region/city/village) and interregional (changing of paremia elements in different (often distant) regions).

It was found that at the level of local variability for paremias from the collection of M. Nomys, the expansion of the semantics of their variants compared to the original unit (*собака* → *попова собака*, *пень* → *сосновий пен*, etc.) is typical.

Comparative paremias from the collection «Ukrainian proverbs, sayings, and the like» that change the part-language belonging of the reference lexeme, have variable verb and noun constituents, as well as a number of phonetic variants that directly convey the specifics of vernacular speech have been analyzed.

The regional variability of comparative paremias is a colorful phenomenon that makes it possible to comprehensively trace the dynamic processes in the paremia corpus of the 19th century, as well as to understand the differences in the system of views and popular ideas of representatives of the western and central-eastern regions of Ukraine.

Keywords: comparative paremias, linguistic variability, regional peculiarities of paremias, linguistic picture of the world, onymic component.

© Бондаренко М., 2024 р.

Максим Бондаренко – аспірант кафедри української мови та прикладної лінгвістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна; bondarenko.maxim97@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9569-8015>

Maksym Bondarenko – PhD student of the Ukrainian Language and Applied Linguistics Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine; bondarenko.maxim97@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9569-8015>